

ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

(1932 - 1977)

«Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι προνόμιον τῶν ἰδιοφυῶν ἢ ὄσων ἔχουν εἰδικὴν μόρφωσιν ἢ διαθέσιμον χρόνον, ἀλλὰ καθήκον αὐτῶν, οἱ ὅποιοι τοποθετοῦν τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίζουν τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῶν ἀξιών... Ὅσοι δὲν φιλοσοφοῦν, συμμαχοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν μας διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐλευθερίας»¹.

Στις 27 Νοεμβρίου 1977 ἔφυγε πρόωρα ἀπὸ κοντὰ μας ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων Σπύρος Κυριαζόπουλος. Βρῆκε τραγικὸ θάνατον μαζί με τὴν ἀχώριστη σύντροφο τῆς ζωῆς του Δώρα σ' ἓνα αὐτοκινητικὸ δυστύχημα.

Ὁ Σπύρος Κυριαζόπουλος γεννήθηκε τὸ 1932 στὸν Πειραιᾶ ἀπὸ γονεῖς ἐκπαιδευτικοῦς. Ἀριστοῦχος ἀπόφοιτος τῆς Μαρασλείου Ἀκαδημίας τὸ 1952 καὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1956 συνέχισε τὶς σπουδές του στὴ Δ. Γερμανία (Ἀμβούργο, Χαϊδελβέργη) καὶ τὴν Ἑλβετία (Βασιλεία). Ἐκεῖ παρακολούθησε τοὺς καθηγητὲς G. Ralfs, K. Leese, H.-G. Gadamer, K. Löwith καὶ τοὺς γνωστοὺς φιλοσόφους M. Heidegger καὶ K. Jaspers. Ὁ τελευταῖος, μετὸν ὁποῖο συνδέθηκε μετὰ ξεχωριστὴ φιλία, ἐπηρέασε σημαντικὰ τὴ φιλοσοφικὴ του κατεύθυνση ποὺ ἀφιερώθηκε στὴν ἀνθρωπιστικὴ σύλληψη τῆς τεχνολογικῆς ζωῆς σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν ἀνίχνευση τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀφετηριῶν. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1958 ἐπιστρέφει στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴ στρατιωτικὴ του θητεία. Στις ἀρχές τοῦ 1960 ἀναγορεύεται διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἐργασία του : «Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ Θεοῦ». Στὴ συνέχεια παρακολουθεῖ, γιὰ δυὸ περίπου χρόνια, μαθήματα φιλοσοφίας στὸ Παρίσι (J. Wahl, M. Merleau - Ponty, E. Souriau). Ἀπὸ τὸ 1962 ὡς τὸ 1965 βρίσκεται στὸ Freiburg μετὰ ὑποτροφία τοῦ ἰδρύματος A. v. Humboldt καὶ μετὰ ἀνάθεση πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Τὸ 1968 ἐκλέγεται ἑκτακτος καὶ τὸ 1971 τακτικὸς καθηγητὴς στὴν ἔδρα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπι-

1. Σπ. Δ. Κυριαζοπούλου, Ἐκδημοκρατισμὸς τῆς Φιλοσοφίας, «Πλάτω», τ. ΚΕ' (1973), σ. 182.

στημίου Ἰωαννίνων, ὅπου καὶ δίδαξε ὡς τὸ οἰκτρὸ τέλος τῆς σύντομης ζωῆς του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1975 - 76 ποὺ βρέθηκε στὴ Γερμανία (Δυτικὸ καὶ Ἀνατολικὸ Βερολίνο) γιὰ μιὰ ἄμεση ἐνημέρωση πάνω στοὺς σύγχρονους αἰσθητικούς καὶ κοινωνικούς προβληματισμούς. Ἀλλὰ τὴν ὥρα ποὺ τὸ ἔργο του βρισκόταν σὲ κρίσιμη καμπὴ καὶ κέρδιζε μιὰ διεθνή ἀναγνώριση — μὲ τὶς μεταφράσεις κειμένων του καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες προσκλήσεις σὲ ἐπιστημονικὰ συνέδρια καὶ πανεπιστήμια ἄλλων χωρῶν — ἤρθε ὁ ἀναπάντεχος θάνατος.

Ὁ Κυριαζόπουλος παρουσιάστηκε στὰ ἑλληνικὰ γράμματα πολὺ νωρὶς μὲ τὴ συμμετοχὴ του τὸ 1953 στὴν ἐκδοσὴ τοῦ πειραϊκοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Πορεία», ποὺ στὴ συνέχεια φιλοξένησε καὶ τὰ πρωτόλειά του. Ὁ πολυγραφοτάτος πανεπιστημιακὸς δάσκαλος εἶχε μιὰ ἀξιοθαύμαστη ψυχσωματικὴ ἀντοχὴ καὶ ἐρευνητικὴ δύναμη ποὺ ἦταν ἡ οὐσιαστικὴ προϋπόθεσις τῆς συγγραφικῆς του δημιουργίας. Ἡ θεματικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἔργων του σημαδεύεται ἀπὸ συνάλληλους κύκλους ἐνδιαφερόντων, ἀπὸ τὸ βίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας ὡς τὴν ἀναζήτησι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν προϋποθέσεων τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας. Γενικὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο μπορεῖ νὰ διακριθεῖ στὶς ἀκόλουθες ἐνότητες ποὺ ἀποκαλύπτουν καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνέλιξη τῆς σκέψης του :

Ἡ πρώτη περιέχεται σὲ δύο ἔργα : «Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ Θεοῦ» (1960) καὶ «Ἐλευθερία καὶ αὐθιγέρβασις» (1962). Ἡ διδακτορικὴ του διατριβὴ διαπραγματεύεται ἱστορικὰ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ θεότητα, προβάλλοντας ἰδιαίτερα τὶς ὑπαρξιστικὲς θέσεις (Jaspers, Heidegger, Sartre). Ἡ «Ἐλευθερία» πάλι, βασισμένη στὰ βιώματα τῆς παρισινῆς μαθητείας, ἀναλύει μὲ συστηματικὸ τρόπο τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τοῦ «ἐγὼ» μὲ τὸ «σύ».

Τῆ δευτέρῃ ἐνότητι ἀποτελοῦν τὰ ἀκόλουθα ἔργα : «Ἡ παρουσία τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης» (1963), «Ἡ σημερινὴ γλῶσσα. Γλωσσολογία τῆς Τεχνικῆς» (1964), «Ἡ καταγωγὴ τοῦ Τεχνικοῦ πνεύματος» (1965), «Ἐνώπιον τῆς Τεχνικῆς» (1971), «Παθολογία τοῦ λόγου» (1974) καὶ «Τὰ ἔπλα τῆς Εὐρώπης. Πολεμολογία» (1974). Σ' αὐτὰ παρουσιάζονται κριτικὰ τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς τεχνολογικῆς κοινωνίας μὲ στόχο ὄχι τὴν τεχνοκρατικὴ τους παραδοχὴ, ἀλλὰ τὴ βαθύτατα ἀνθρωπιστικὴ τους ἐπίλυση. Ὁ Κυριαζόπουλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λεπτομερειακὴ ἀνάλυση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς τεχνολογικῆς ζωῆς, ἀφιερώνεται στὴ μελέτη τῶν ἱστορικῶν τῆς προϋποθέσεων μὲ διεξοδικὴ ἀναφορὰ στὴ σημασία τῶν τεχνικῶν ἐπιτεύξεων τοῦ ὄψιμου Μεσαίωνα.

Ἡ τρίτῃ ἐνότητι ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ ἔργα : «Τὸ γεγονός τῆς φιλοσοφίας» (1969), «Ἡ πολιτικὴ θρησκεία τῆς Ἑλλάδος» (1970), «Πολιτικὰ αἷτια τῆς Ἡθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους» (1971), «Ἡράκλειτος» (1973) καὶ «Λόγος καὶ Ἡθος. Φιλοσοφία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος» (1976). Ἐδῶ εἶναι ὀλοφάνερη ἡ προσπάθειά του νὰ μελετήσῃ τὴ γένεση καὶ τὴν πορεία τῆς ἀρ-

χαιοελληνικής σκέψης όχι κάτω από το πρίσμα μιᾶς άγονης προγονοπληξίας, αλλά με βάση την κοινωνικοπολιτική της εξέλιξη. Αναλύει τὰ αίτια που όδήγησαν τούς θεωρητικούς εκπροσώπους τών άστων στο «φιλοσοφεΐν», άποτολμᾶ την κοινωνιολογική έρμηνεία τῆς μυθολογίας, όπως στην περίπτωση του Ἐπόλλωνα και του Ἡρακλή, και άνιχνεύει την προσφορά τῆς έλληνιστικής σκέψης στην εμφάνιση και επικράτηση του χριστιανισμού.

Ἡ τέταρτη ένότητα περιέχει τίς άκόλουθες ποιητικές συλλογές :

«Ὡς έν κατόπτρῳ» (1972), «Ὅρια» (1972), «Ἡ πολιορκία» (1975), «Τροχαῖα σήματα» (1975) και «Τοῦ τρίτου κόσμου» (1977). Τὰ «μυθολογήματα» - όπως άποκαλοῦσε ό ίδιος τὰ όλιγόστιχα ποιητικά του μηνύματα - άποτελοῦν χαρακτηριστικές τομές στην σημερινή κοινωνία, γιατί συνδυάζουν την είρωνική άπογύμνωση τῆς άπλοϊκῆς τεχνοκρατικῆς διάθεσης με την πρόκληση για τῆ συνειδητοποίηση τών μέσων που θά την ξεπεράσουν.

Ἡ πέμπτη ένότητα, που θά έδινε ριζική τροπή στην συγγραφική του δημιουργία, έξαντλεΐται στο «Σοσιαλιστικό ρεαλισμό» (1977), όπου παρουσιάζεται έμπεριστατωμένα ή ιστορική προετοιμασία του αισθητικοῦ αυτού κινήματος (με ιδιαίτερη άναφορά στο φουτουρισμό και την «Προλετκούλτ») και άναλύεται μεθοδικά ή θεωρητική του θεμελίωση.

Τό άνέκδοτο έργο του άξέχαστου Δασκάλου ξεπερνάει τίς τρεῖς χιλιάδες σελίδες. Ἐνδεικτικά σημειώνουμε τό πολυσέλιδο «Γεωργοί και Ποιμένες. Ἰστορίας γενέθλια» - «έργο ζωῆς», όπως έλεγε ό ίδιος - και τό «Ἄπό την πράξη στην θεωρία», την τελευταία του προσπάθεια νά διερευνήσει τούς κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες που κάνουν έγκυρη και επίκαιρη την ιστορική θεώρηση τών φιλοσοφικῶν θεωριῶν.

Ὁ Σπύρος Κυριαζόπουλος είχε τό χάρισμα του λόγου και συνέπαιρνε με τῆ λογική έπιχειρηματολογία τό πανεπιστημιακό άκροατήριο που, χωρίς νά τό κρατεΐ σε μιᾶ παθητική στάση, τό παρότρυνε σε γόνιμο διάλογο. Πάντα είχε την αίσθηση τῆς δημιουργικῆς μαθητείας που έμπόδιζε την ύπεροπτική διάθεση τῆς άυθεντίας. Φρόντιζε για την κριτική άναθεώρηση τών άπόψεών του, άφου εύκολα διακρίνει κανείς στα γραπτά του τῆ θέληση νά ξαναδεΐ με καινούργιο πρίσμα τίς παλιότερες έργασίες ή άκόμη νά τίς άποκηρύξει. Ὁ λόγος του, ξεκινώντας άπό τό μακροπερίοδο σχῆμα μιᾶς ιδióρρυθμης καθαρεύουσας και καταλήγοντας στην άκριβόλογη και αισθαντική χρήση τῆς δημοτικῆς, μαρτυρεΐ για τό ψηλό πέταγμα τῆς σκέψης του. Ἡ τριβή του όμως με τὰ σημερινά δεδομένα και τὰ ιστορικά γεγονότα - μιᾶ πλούσια άρχαιογνωσία τεκμηριώνει τίς θέσεις του - δέν τόν άφήνει νά έγκαταλείπει τούς σύγυρους βηματισμούς στην πραγματικότητα. «Ἡ φιλοσοφία πρέπει νά γίνει πεζή, νά πατάει με τὰ πόδια της στην γῆ», έλεγε συχνά, «άν θέλει νά συμβάλλει στην δημιουργία ενός κόσμου με ανθρώπινο πρόσωπο».

Ἡ όχτάχρονη παρουσία του στην Φιλοσοφική μας Σχολή δέ σήμαινε

μιὰ ex cathedra φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ἓνα διαρκὴ πνευματικὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν δλόπλευρη κατανόηση τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα καὶ τὸν ἀπέριττο στίχο, τὴν ἐπιφυλλίδα καὶ τὴν ἐκλαϊκευτικὴ διάλεξη κατόρθωνε πάντα νὰ συμπλέκει τὰ ἐπίκαιρα προβλήματα μὲ τὴν ἱστορικὴ ματιά, τὶς ἀνησυχίες τῆς τεχνολογικῆς κοινωνίας μὲ τὶς ἀξίες τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Γι' αὐτὸ συνεργάτες καὶ μαθητὲς νιώθουμε βαθιὰ ὀδύνη γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Δασκάλου ποὺ ξεχώρισε γιὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν πνευματικὴ του ὀριμότητα καὶ ἀγωνίστηκε νὰ καταστήσει τὸν ἄνθρωπο συνειδητὸ δημιουργὸ τῆς ἱστορικῆς του πορείας.

Παναγιώτης Νοῦτσος
Βασιλικὴ Σολωμοῦ - Παπανικολάου
Χρῖστος Τέζας